

**ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДОКТОРА БІОЛОГІЧНИХ
НАУК, ПРОФЕСОРА КАФЕДРИ ЗООЛОГІЇ ХАРКІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

ЗЛОТІНА ОЛЕКСАНДРА ЗІНОВІЙОВИЧА

Олександр (Аврам) Зіновійович Злотін – доктор біологічних наук, професор, вчений який посів належне місце серед відомих ентомологів. Він є одним із засновників нової галузі науки – технічної ентомології.

Наукова спадщина доктора біологічних наук, професора Злотіна Олександра Зіновійовича

(до 80-ти річчя від дня народження)

Олександр Зіновійович народився 28 серпня 1937 року в селищі Семенівка Полтавської області. Людина не з'являється не від куди. Людину робить оточення. Так і у випадку зі Злотіним О.З. У молодого Олександра не було сумніву стосовно вибору ВНЗ. Він вибирає факультет захисту рослин Харківського сільськогосподарського інституту ім. Докучаєва, де спеціалізується з ентомології. Олександр Зіновійовичу дуже пощастило, в той час в інституті працювали всесвітньо відомі вчені, професори Кулішов М.Н., Гринченко О.М., Соколовський О.М., Страхов Т.Д., Мацков Ф.Ф. Суттєву роль у формуванні Злотіна як спеціаліста зіграли проф. Покровський Е.А., Шапіро І.Д., акад. Васильєв В.П., професори Аверін В.Г., Мігулін О.О., Тремль О.Г.

Закінчивши інститут з відзнакою, О.З. Злотін працює рік районним ентомологом Синельниківського району Дніпропетровської області, де на практиці знайомиться з сучасним виробництвом і системою захисту рослин в Україні.

Ще в студентські роки Олександр Зіновійович починає займатися науковою роботою. В період з 1961 по 1967 роки виходять його перші друковані праці присвячені захисту рослин від шкідливих комах. Найбільшим щастям в житті професор вважав його зустріч з славетним українським ентомологом проф. С.І. Медведєвим, який зацікавився роботою студента і представив його першу статтю до друку.

З 1961 року Олександр Зіновійович працює молодшим науковим співробітником Харківської лабораторії Всесоюзного інституту хімічних засобів захисту рослин. Саме тут молодий вчений зрозумів, що для успішного випробування інсектицидів необхідно постійно вирощувати комах, а для цього розробляти методики лабораторного культивування. Роботи Олександра Зіновійовича були одними з перших вітчизняних досліджень у цьому напрямку. А розроблена методика культивування непарного шовкопряда на жолудях отримала всесвітнє визначення і стала підґрунтям кандидатської дисертації «Експериментальне обґрунтування методики цілорічного розведення непарного шовкопряда і рекомендації щодо застосування в прикладній ентомології», яку було захищено у 1966 році у Харківському державному університеті імені Максима Горького.

В ці роки починають розкриватись великі перспективи біологічних методів захисту рослин і стає зрозумілим, що налагодити масове виробництво комах неможливо, якщо не узагальнити всесвітній досвід промислового шовківництва. У 1967 році Олександр Зіновійович переходить на Українську дослідну станцію шовківництва, де й починає розробляти теоретичні й прикладні аспекти розведення комах і інтенсивно співпрацює з видатними вченими МДУ (Чернишовим В.Б., Єлізаровим Ю., Рексом О., Мазохінім-

Поршняковим Т.О.), МДПУ (Філіповичем Ю.Б.), Сибірського відділення АН (проф. Ралдугін Ю.А.). Результатом цієї співпраці Олександра Зіновійовича стають сформульовані у 1981 році теоретичні основи масового розведення комах.

У 1982 р. він успішно захищає докторську дисертацію з теми "Розробка та біологічне обґрунтування прийомів підвищення життєздатності і продуктивності комах на прикладі шовковичного шовкопряда, непарного шовкопряда і зернової молі» у Всесоюзному інституті захисту рослин у Ленінграді.

Саме в цей період розроблено методи приготування грени заданої експозиції відкладки, підвищення однорідності коконів шовковичного шовкопряда за калібром, стимулювання партеногенетичного розвитку яєць, способи добору високо життєздатних нащадків шовковичного шовкопряда, прийоми підвищення продуктивності зернової молі. Способи затримки розвитку грени. Запропоновано спосіб вигодівлі шовковичного шовкопряда консервованим листям в осінній та зимовий періоди. Способи знезараження грени шовковичного шовкопряда з використанням фуміганта ДДВФ. Способи оптимізації культивування комах з використанням біостимуляторів.

Було вирішене важливе для шовківництва завдання – отримання чистої гібридної від засорення чистопородною грени шовковичного шовкопряда. Запропоновано новий спосіб припинення діпаузи у комах. Праці з розробки діет для штучної вигодівлі комах. Спосіб зберігання спермій шовковичного шовкопряда.

У 1985-1986 роках професора Злотіна О.З. запрошують в МДУ читати перший курс "Технічної ентомології" на біологічному факультеті. А в 1989 році виходить перше керівництво з технічної ентомології, яке не має аналогів в світі.

Саме у цій монографії було закладено основи головних напрямів досліджень майбутніх аспірантів.

З переходом у 1986 році на природничий факультет ХДПУ ім. Г.С. Сковороди в житті Олександра Зіновійовича починається новий етап. Його захоплює педагогічна діяльність, багато часу професор приділяє підготовці молодих наукових кадрів. З 1993 по 2001 року Злотін О. З. керує кафедрою зоології. Під його керівництвом захищено 20 кандидатських та 6 докторських дисертації, написано декілька навчальних посібників, розроблено авторські курси "Шовківництво", "Екологія людини", створена своя наукова школа.

Разом з аспірантами та докторантами були розроблені біологічні основи контролю якості культур комах, принципи і методи добору вихідного матеріалу для культивування, біологічні основи застосування біостимуляторів, створення та оптимізації племінних (маточних) культур комах. Обґрунтовано можливість використання шовковичного шовкопряда як біоіндикатора для визначення залишків інсектицидів у субстратах. Удосконалено методи прогнозування та

оцінка якості порід і гібридів шовковичного шовкопряда. Розроблено прийоми комплексної оптимізації культур комах за життєздатністю та продуктивністю на прикладі лускокрилих, основи оптимізації життєдіяльності культур комах під дією змінних температур. Розроблено методи оптимізації структурних параметрів культур комах та досліджено гомеостатичні властивості штучних популяцій.

Науковий доробок Злотіна А.З. складається з 473 друкованих праць. Це статті, монографії, підручники та посібники, науково популярні видання. Крім того це 37 авторських свідоцтв та патентів.

Добре відомий Олександр Зіновійович і за кордоном. Його обрано дійсним іноземним професором Шеньсійського інституту шовківництва у Китаї, з 1994 року по 1995 – О.З. Злотін був консультантом ФАО при ООН з шовківництва.

О.З. Злотін – учасник багатьох Міжнародних конгресів, з'їздів, конференцій, симпозіумів. Його ім'я внесено до престижних видань Міжнародного біографічного центру (Кембридж, Англія): "Хто є хто: інтелектуали", "Людина вищих досягнень", "Екологі світу", "Діячі медицини та природознавства", "Міжнародний бібліографічний словник" (24 зведений том), "Видатна людина ХХ століття", "Людина тисячоріччя", "Сто самих видатних вчених 2006", у видання Американського біографічного інституту: "Сто лідерів світового прогресу", "Видатна людина ХХ століття", а також у вітчизняні бібліографічні видання: "Хто є хто в Україні", "Імена України", "Кращі педагоги Харківщини". У 2001 році вчений був визнаний переможцем конкурсу "Вища школа Харківщини – кращі імена" в номінації "Кращий науковець".

Злотін О.З. визнаний інститутом рейтингових досліджень як "Харків'янин року – 2006". В 2007 році він був обраний почесним членом Українського ентомологічного товариства та почесним професором Харківської державної зооветеринарної академії. Протягом кількох років був головою ГЕК у Донецькому національному університеті і Харківському аграрному університеті імені В.В. Докучаєва.

Олександр Зіновійович був людиною доброго серця. Йому завжди були притаманні людяність, оптимізм, готовність прийти на допомогу, здатність підтримати доброзичливу ділову атмосферу в колективі та постійний настрій на успішне вирішення всіх завдань, які виникають на життєвому шляху.

*Доктор біологічних наук,
декан природничого факультету Маркіна Т.Ю.*

22-24 вересня 2017 року у Харківському національному університеті імені Г.С. Сковороди відбулась науково-практична конференція «Природнича наука й освіта: сучасний стан і перспективи розвитку» присвячена 80-ти річчю від Дня народження доктора біологічних наук, професора Злотіна Олександра Зіновійовича. Було видано бібліографічний

показчик наукових праць професора (Злотин Олександр зіновіович: біографічний показчик наукових праць. / укладачі: Маркіна Т.Ю., Пальчик О.О., Ісіченко Н.В., Скічко О.С. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2017. 52 с.).

У показчику містяться 389 наукових та науково-популярних статей автора, найвагомішими з яких є:

Злотин А.З., Тремль А.Г. Развитие непарного шелкопряда (*Osneria dispar* L.) в лабораторных условиях. Зоологический журнал. 1964. № 2 (43). С. 287–290.

Злотин А.З. Влияние плотности популяции и химической обработки корма на развитие непарного шелкопряда (*Osneria dispar* L.) при лабораторном разведении. Зоологический журнал. 1965. № 12 (44). С. 1809–1812.

Злотин А.З., Лымарева М.А., Тремль А.Г. Развитие непарного шелкопряда (*Osneria dispar* L.) в лабораторных условиях при кормлении желудями. Зоологический журнал. 1965. № 7 (44). С. 1098–1100.

Злотин А.З., Кораблева Е.С. Способ приготовления грены заданной экспозиции откладки. Шелк. 1972. № 2. С. 11–13.

Злотин А.З., Кораблева Е.С. Средство для морки коконов тутового шелкопряда. Докл. ВАСХНИЛ. 1974. № 3. С. 81–82.

Злотин А.З. Теоретическое обоснование массового разведения насекомых: Энтомологическое обозрение. 1981. № 3 (60). С. 494–509.

Злотин А.З., Кириченко В.Н. Получение свободной от засорения грены гибридов тутового шелкопряда. Докл. ВАСХНИЛ. 1983. № 2. С. 26–27.

Злотин А.З. Теоретическое обоснование массового разведения насекомых. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1993. Т.1. № 1. С. 17–26.

Чепурная Н.П., **Злотин А.З.** К вопросу контроля качества культур насекомых. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1993. Т. 1. № 1. С. 138–141.

Мухина О.Ю., **Злотин А.З.** Оптимизация применения биостимуляторов в шелководстве. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1993. Т. 1. № 1. С. 134–137.

Злотин А.З., Чепурная Н.П. Общие принципы контроля качества культур насекомых. Энтомологическое обозрение. 1994. Т. 73. № 1. С. 195–199.

Злотин О.З., Без'язична О.В. Новый тест-объект для биологической оценки излишковых кількостей інсектицидів. Доповіді АН України. 1994. № 3. С. 175–177.

Страшко О.Э., **Злотин А.З.** Пути управления диапаузой при разведении насекомых. Изв. Харьковск. энтомол. общ-ва. 1995. Т. 3. № 1-2. С. 98–100.

Молодых Ю.С., Галанова О.В., Безъязычная О.В., **Злотин А.З.** Тест-методы оценки жизнеспособности и продуктивности тутового шелкопряда. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1995. Т. 3. № 1-2. С. 108–109.

Zlotin A.Z., Chepurnaya N.P. General principles of quality control of insect culture. Entomological Review, 73 (9). 1994. P. 161–166.

Злотин А.З., Бойчук Ю.Д. Отбор исходного материала для лабораторного культивирования насекомых. Вестник зоологии. 1997. № 31 (4). С. 89–93.

Бойчук Ю.Д., **Злотин А.З.** Принципы и методы отбора исходного материала для культивирования насекомых. Успехи современной биологии. 1999. –Т. 119. № 6. С. 590–598.

Даньшина Е.В., **Злотин А.З.** Совершенствование методов оптимизации культуры тутового шелкопряда. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1999. Т. 7. № 8. С. 148–150.

Злотин А.З., Сафонова Т.В. Новый подход к испытаниям и оценке гибридов тутового шелкопряда. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 1999. Т. 7. № 8. С. 165–167.

Литвин В.М., **Злотин А.З.**, Шаламова О.А., Шахбазов В.Г., Маркина Т.Ю., Кандыба В.Н. Новые возможности повышения жизнеспособности и продуктивности дубового шелкопряда. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 2000. Т. 8. № 1. С. 162–165.

Остапенко Л.Н., **Злотин А.З.** Новый способ отбора высокожизнеспособных гусениц тутового шелкопряда по реакции хемотаксиса. Изв. Харьк. энтомол. общ-ва. 2000. Т. 8. № 1. С. 173–175.

Злотин А.З. Современное состояние и пути развития технической энтомологии в Украине. Ведомости ХНАУ им. Докучаева, серия "Энтомология и фитопатология". 2002. № 3. С. 57–71.

Галанова О.В., Зуб О.В., Ісіченко Н.В., **Злотін О.З.** Вплив годівлі гусениць залишками листя з плантацій весняного напрямку на біологічні показники шовковичного шовкопряда. Шовківництво. 2003. № 24. С. 72–76.

Остапенко Л.М., **Злотін О.З.**, Галій А.І. Оцінка стійкості гусениць шовковичного шовкопряда до вірусу ядерного поліедрозу при різних способах відбору "мурашів" на вигодівлю. Шовківництво. 2003. № 24. С. 83–86.

Бачинська Я.О., **Злотін О.З.** Вплив добору гусениць, які першими перелиняли, на господарсько-цінні показники шовковичного шовкопряда. Шовківництво. 2003. № 24. С. 87–91.

Калініна О.О., **Злотін О.З.**, Маркіна Т.Ю. Вплив диференційного добору гусениць під час першої ліньки на тривалість вигодівлі та основні біологічні показники шовковичного шовкопряда. Шовківництво. 2003. № 24. С. 99–106.

Гайдук К.В., Маркіна Т.Ю., **Злотін О.З.** Диференціація гусениць шовковичного шовкопряда першого віку за реакцією переваги на певний кормовий подразник. Інститут тваринництва: Науково-технічний бюлетень. Харків, 2003. С. 43–46.

Гайдук Е.В., Маркіна Т.Ю., **Злотін О.З.** Особливості харчової спеціалізації комах-фітофагів та їх використання при культивуванні. Изв. Харьк. энтомол общ-ва. 2005 (2006). Т. XIII. № 1-2. С. 151–155.

Злотин А.З. Возможности технической энтомологии на пути к экологическому земледелию. Надежда планеты. 2006. № 2. С. 3–5.

Злотин А.З. Возможности использования технической энтомологии в ветеринарии. Ветеринарна медицина. Вип. 88, 2008. С. 190–193.

Злотин А.З. Криоконсервация спермиев тутового шелкопряда (нетрадиционный подход). Ветеринарна медицина. Вип. 88, 2008. С. 193–195.

Злотін О.З., Маркіна Т.Ю. Правило залежності інтенсивності прояву таксисів від рівня життєздатності популяцій на прикладі комах. Доповіді НАН України. 2009. № 1. С. 137–139.

Маркіна Т.Ю., **Злотин А.З.** Интенсивность проявления таксисов и жизнеспособность насекомых: общеприродные закономерности. Изв. Харьк. энтомол общ-ва. 2010. Т. XVIII, Вып. 2. С. 66–71.

Маркіна Т.Ю., **Злотин А.З.** Жизнеспособность популяций насекомых как показатель уровня загрязнения окружающей среды при биоиндикационных исследованиях экосистем. Изв. Харьк. энтомол общ-ва. 2014. Т. XXII, Вып. 1-2. С. 37–43.

Ісіченко Н.В., **Злотін О.З.** Використання лялечок шовковичного шовкопряда та листя шовковиці у кролівництві. Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини.: в-во ХДЗА. 2016. № 32. С. 132–142.

Крім того покажчик містить 84 найменування посібників, підручників, методичних рекомендацій, науково-популярних книжок та сторінок у енциклопедичних та довідкових виданнях. Зокрема:

Злотин А.З. Занимательное шелководство. К.: Урожай, 1973. 58 с.

Злотин А.З. Техническая энтомология. Учебное пособие. К.: Наукова думка, 1989. 182, [1] с.

Злотин А.З., Плугару И.Г. Словарь-справочник по шелководству. Кишинев: Штинница, 1989. 224 с.

Злотин А.З. Селекция насекомых. В кн. Генетика. Селекция насекомых. Итоги науки и техники: сер. Энтомология, М.: ВИНТИ, 1990. Т. 10. С. 96–179.

Злотин А.З. Летающие цветы. К.: Урожай, 1991. 132 с.

Злотин А.З., Головкин В.А., Мухина О.Ю. Биостимуляторы, как фактор повышения устойчивости и продуктивности тутового шелкопряда: Метод реком. Харьков: РИП Оригинал, 1993. 48 с.

Головкин В.А., **Злотин А.З.,** Кириченко И.А., Плугару И.Г. Энциклопедический словарь по шелководству. Харьков: РИП Оригинал, 1995. 221 с.

Головкин В.А., Чепурная Н.П., **Злотин А.З.** Селекция и контроль качества культур насекомых. Харьков: РИП Оригинал, 1995. 176 с.

Злотин О.З., Головкин В.О., Без'язична О.В., Чепурна Н.П. Використання шовковичного шовкопряда як біоіндикатора для визначення залишків інсектицидів у навколишньому середовищі: Методичні рекомендації. Харків: РВП Оригинал, 1996. 32 с.

Бойчук Ю.Д., **Злотин О.З.,** Головкин В.О. Біологічні основи добору вихідного матеріалу для культивування комах. Харків: РВП Оригинал, 1997. 104 с.

Злотин А.З., Головкин В.А. Экология популяций и культур насекомых. Харьков: РИП Оригинал, 1998. 233 с.

Головкин В.О., **Злотин О.З.,** Браславський М.Ю., Кириченко І.О., Пилипенко Б.Ф., Бойчук Ю.Д., Казмирук В.В. Шовківництво: Навч. посіб. для студентів біологічних і сільськогосподарських спеціальностей вузів, викладачів біології шкіл та агрономів-шовківників / За заг. ред. Злотина О.З. і Бойчука Ю.Д. Харків: РВП Оригинал, 1998. 416 с.

Головкин В.А., Браславський М.Е., **Злотин А.З.,** Казмирук В.В. Селекция тутового шелкопряда в Украине : достижения, проблемы, перспективы. Харьков : РИП Оригинал, 2001. 271 с.

Головкин В.О., Маркина Т.Ю., **Злотин О.З.** Теоретическое и экспериментальное обоснование приёмов комплексной оптимизации культур насекомых. Харьков : РИП Оригинал, 2001. 157 с.

Микитюк О.М., Грицайчук В.В., **Злотин О.З.,** Маркіна Т.Ю. Основи екології: Навч. посібник. Харків: ОВС, 2002. 144 с.

Микитюк О.М., **Злотин О.З.,** Бровдій В.М. та ін. Екологія людини: Підручник для вузів. Харків: ОВС, 2004. 254 с.

Головкин В.О., **Злотин О.З.,** Мешкова В.Л. Сільськогосподарська екологія. Посібник для ВНЗ. Харків: Єспада, 2009. 624 с.

Злотин О.З., Горещкий О.С., Ярошенко М.М., Маслодудова К.М., Прокопенко О.В. Шовковичний шовкопряд (біологія, культивування та використання): навч. посібник. Донецьк: ДонНУ, 2011. 318 с.

Злотин О.З., Маркіна Т.Ю. Біоіндикація стану природного середовища. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. 114 с.